

Т. З. Гарасимів

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»,
заступник директора з наукової та міжнародної діяльності
доктор юридичних наук,
професор кафедри теорії та філософії права
Garasumiv_@ukr.net

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРЕДМЕТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

© Гарасимів Т. З., 2019

Наявність сьогодні в правовому дискурсі значної кількості наукових підходів щодо визначення предмету права соціального забезпечення є невиправданою, оскільки неможливо визначити універсальний критерій для відмежування цієї галузі права від збіжних галузей права. На нашу думку, відносини, які складають предмет права соціального забезпечення в основній своїй кількості мають матеріальний характер, а також і не матеріальний, хоча і дотичний до матеріального, адже всі відносини пов'язані з розподілом благ. По своїй суті вони є майновими відносинами і виникають, як правило, в тих випадках, коли настає соціальний випадок, що тягне за собою матеріальні наслідки. Ми пропонуємо наступне визначення предмету права соціального забезпечення: це сукупність (система) відносин, що торкаються сприяння життєдіяльної активності індивіда, підтримки людини після настання несприятливих обставин, а також надання державою належної допомоги та створення відповідних пільг.

Ключові слова: людина; право соціального забезпечення; предмет права соціального забезпечення; суспільні відносини; майнові відносини; матеріальне забезпечення.

Т. З. Гарасимів

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРЕДМЕТА ПРАВА СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Наличие сегодня в правовом дискурсе значительного количества научных подходов к определению предмета права социального обеспечения является неоправданной, поскольку невозможно определить универсальный критерий для отграничения данной отрасли права от сходящихся отраслей права. По нашему мнению отношения, которые составляют предмет права социального обеспечения в основной своей количества имеют материальный характер, а также и не материальный, хотя и причастен к материальному, ведь все отношения связанные с распределением благ. По своей сути они являются имущественными отношениями и возникают, как правило, в тех случаях, когда наступает социальный случай, что влечет за собой материальные последствия. Мы предлагаем следующее определение предмета права социального обеспечения: это совокупность (система) отношений, касающихся содействия жизнедеятельный активности индивида, поддержки человека после наступления неблагоприятных обстоятельств, а также предоставление государством надлежащей помощи и создание соответствующих льгот.

Ключевые слова: человек; право социального обеспечения; предмет права социального обеспечения; общественные отношения; имущественные отношения; материальное обеспечение.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE SUBJECT OF SOCIAL SECURITY LAW

The presence in today's legal discourse of a large number of scientific approaches to the definition of the subject of social welfare law is unjustified, since it is impossible to determine the universal criterion for distinguishing this branch of law from the converging branches of law. In our opinion, the relations that constitute the subject of the right of social security in the main number of their material nature, as well as not material, although tangent to the material, because all relations are related to the distribution of benefits. In essence, they are property relations and arise, as a rule, in those cases when a social event occurs, which entails material consequences. We propose the following definition of the subject of social security law: this is a set of (system) relations that affect the promotion of the vital activity of the individual, support of a person after adverse events, as well as the provision of appropriate assistance by the state and the creation of appropriate benefits.

Key words: man; the right to social security; the subject of the right to social security; public relations; property relations; material support.

Постановка проблеми. Проблема системи права соціального забезпечення досить складне, а отже викликає дискусії як в науці, так і на практиці. З однієї сторони, не вирішено до кінця питання про місце того чи іншого правового інституту як в значенні знаходження його в загальній чи особливій частині, так і його місце знаходження в середині тої чи іншої частини. З іншого боку, право соціального забезпечення є недавно виділеним, тобто стало самостійною галуззю недавно, тому дискусійним є питання про наявність того чи іншого правового інституту. Але ми не розглядаємо конкретного змісту кожного правового інституту, тобто це не входить безпосередньо в предмет нашого дослідження. Ми лише спробуємо обґрунтувати наявність самостійної галузі права соціального забезпечення.

Аналіз дослідження проблеми. Питання щодо соціального забезпечення досліджувалися такими вченими як: В. С. Андрєєв, В. С. Венедиктов, А. Д. Зайкін, Р. З. Лівшиць, О. Є. Мачульська, П. Д. Пилипенко, В. І. Прокопенко, О. І. Процевський, І. М. Сирота, С. М. Синчук, Б. І. Сташків, І. С. Ярошенко та ін. Серед останніх досліджень окрему увагу витребує наукові розвідки українських дослідників А. В. Гончарова, в якій аналізується проблема юридичної природи соціального захисту населення; праця М. В. Чічкань, в якій проаналізовано теоретичні та практичні аспекти становлення та розвитку права на соціальний захист як одного з провідних прав людини у соціальній державі; робота О. І. Кульчицької, присвячена дослідженню поняття суб'єктів права соціального забезпечення України та їх правових ознак; наукова розвідка О. М. Ярошенка, у якій зі застосуванням новітніх наукових підходів визначає предмет права соціального забезпечення.

Мета статті є на основі новітніх правових підходах окреслити теоретико-методологічні аспекти предмету права соціального забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Існування в нашій країні єдиної державної системи права соціального забезпечення та її структура сьогодні законодавчо закріплена Конституцією України. Аналіз статей 15, 16, 19 Конституції України показує, що до компонентів системи соціального

забезпечення відносяться: тісна пов'язаність між видами соціального забезпечення з джерелами або видами (способами), за рахунок яких вони утворюються, а також між нормативно-правовою регламентацією соціального забезпечення і органами, які його здійснюють. Отже, дана система соціального забезпечення все ж таки існує, і це існування закріплене у вигляді державної системи соціального забезпечення, або іншими словами у вигляді нормативно-правової регламентації.

На цих же позиціях стоїть і цілий ряд інших авторів, хоча погляди їх в дечому різняться. Так, наприклад, В. Ш. Шайхитдинов визначає державну систему соціального забезпечення через систему взаємозв'язаних та взаємодіючих грошових фондів, органів і установ, видів забезпечення і правових актів [1, с. 18].

На нашу думку в державну систему права соціального забезпечення входять правові норми, котрі регламентують відносини, що пов'язані з управлінням, видами соціального забезпечення, фінансуванням. В свою чергу кожна з них створює самостійну систему зі своєрідним внутрішнім складом та завданнями, які в той же час активно взаємодіють між собою, і в кінцевому результаті здійснюється нормальне функціонування системи в цілому.

Але, на жаль, у наше завдання не входить вивчення поняття та змісту цих підсистем. Ми лише зупинимося на правових формах системи соціального забезпечення, адже це дасть можливість уявити наявність галузі права в цілому.

В науковій літературі під правовими формами соціального забезпечення розуміють організаційно-правові способи створення фондів [2, с. 19]. Сюди включають не тільки суспільні відносини стосовно формування тих чи інших фондів, але і відносини щодо видачі з цих фондів конкретних видів забезпечення. Проте, на нашу думку, таке трактування є доволі простим і не відображує весь спектр проблем. Було б доцільнішим визначити правові форми соціального забезпечення як нормативно правове регулювання відносин, що торкаються управління, видів та фінансування соціального забезпечення, а також інших дотичних відносин.

Так, наприклад, В. І. Максимовський до форм соціального забезпечення відносить соціальне страхування, саме соціальне забезпечення у вузькому значенні цього слова, соціальне забезпечення членів сільськогосподарських колективних господарств [3, с. 10–11]. На думку В. С. Андрєєва, до їх складу входять: державне соціальне страхування робітників і службовців; соціальне страхування членів колективних сільськогосподарських підприємств за рахунок централізованого державного фонду і соціальне забезпечення за рахунок прямих асигнувань із державного бюджету [4, с. 7].

Вчений К. С. Батигін, поряд з традиційними називає соціальне забезпечення членів сільськогосподарських колективних підприємств, їх соціальне страхування, забезпечення за рахунок засобів державного соціального страхування [2, с. 19]. Своєрідно проблему розглядають А.І. Процевський та Г. С. Симоненко, перший до форми соціального забезпечення відносить соціальне страхування, працевлаштування і турботу за пристарілими громадянами та інвалідами [5, с. 120]. Натомість, другий – соціальне страхування, пенсійне забезпечення та соціальне обслуговування [6, с. 131].

На нашу думку, позиції вказаних авторів потребують уточнення. Це твердження необхідно розпочати з того, що необхідно розуміти під самими формами соціального забезпечення. Під означеними формами слід розуміти суспільні відношення, які врегульовані правом і торкаються права громадян на соціальне забезпечення, його державного гарантування, пенсій, працевлаштування, турботи про недієздатних, а також різного роду фондів страхування.

Звідси, формами соціального забезпечення є соціальне забезпечення та соціальне страхування. Все решта є видами двох основних форм, проте це вже предмет іншого наукового дослідження. Отже, можна зробити висновок про те, що право соціального забезпечення, як галузь права в сучасний період регламентує дві основні форми: соціальне забезпечення та соціальне страхування, тобто відносини, що пов'язані з ними, які є предметом галузі права.

Тут нам необхідно торкнутися проблеми предмету галузі права соціального забезпечення, отже як відомо предметом будь-якої галузі є відносини. А відносини, як зауважує Р. Хаббібі є зміст, будова соціального забезпечення як система суспільних відносин.

Науковий аналіз досліджуваної проблематики дозволяє нам наблизитися до твердження, що право соціального забезпечення володіє всіма основними ознаками характерними для галузей

права, а відтак є самостійною галуззю права. У статусі самостійної галузі право соціального забезпечення має в своїй структурі об'єкти, які складають систему елементів, що знаходяться у зв'язках та взаємовідносинах та тісно пов'язані між собою. Саме означений зв'язок створює структуру відносин права соціального забезпечення. Проте, вони ще не досягли повної модифікованості, а тому, як зазначає В. С. Андреев, їх структура виступає об'єктом для наукового аналізу та вивчення [7, с. 17].

Питання про предмет права соціального забезпечення є дискусійним в юридичній науковій літературі. Одні автори включають в предмет даної галузі всі відносини, які складаються при розподілі суспільних фондів споживання на без еквівалентній основі [8, с.93]. Інші автори відносять не тільки пенсійні відносини і відносини по забезпеченню матеріальною допомогою і соціальному обслуговуванню, але і відносини по медичному обслуговуванню громадян, утриманню і вихованню дітей, в дитячих установах, а також по наданню стипендій учням і студентам закладів вищої освіти та інших закладів [9, с. 33–44].

Окрема когорта науковців вважає, що сюди входять також відносини по забезпеченню актів колективних сільськогосподарських підприємств за рахунок внутрішніх коштів, та робітників і службовців за рахунок окремих підприємств [10, с. 135]. Очевидно така кількість наукових підходів є невиправданою, оскільки неможливо визначити універсальний критерій для відмежування цієї галузі права від збіжних галузей права.

На нашу думку відносини, які складають предмет права соціального забезпечення в основній своїй кількості мають матеріальний характер, а також і не матеріальний, хоча і дотичний до матеріального, адже всі відносини пов'язані з розподілом благ. По своїй суті вони є майновими відносинами і виникають, як правило, в тих випадках, коли настає соціальний випадок, що тягне за собою матеріальні наслідки.

Ми погоджуємося з тими авторами, котрі стверджують, що в рамках задоволення власних матеріальних потреб громадян зі суспільних фондів споживання в індивідуальній формі складають три основні групи громадських відносин: по утворенню громадських фондів споживання, призначених для соціального забезпечення, і їх розподіл між різними органами управління; по управлінню соціальним забезпеченням; по наданню громадянам окремих видів забезпечення [11].

В зв'язку з вищевикладеним, неможливо погодитися з тими авторами, які розглядають відносини щодо надання громадянам пенсій, матеріальної допомоги та ін., в якості обособлених груп суспільних зв'язків, що виникають в рамках правової форми соціального забезпечення [10, с. 54]. Така позиція не дозволяє враховувати те, що не дивлячись на різницю в змісті відносини по наданню громадянам різних видів забезпечення за рахунок коштів державного соціального страхування та інших коштів, мають єдину природу, є взаємопов'язаними та узгодженими між собою. Разом з тим варто брати до уваги той факт, що предмет права соціального забезпечення, як молодій галузі, знаходиться у стадії формування, а звідси деяка його специфічність та неоднорідність.

Для визначення предмету права соціального забезпечення важливо вирішити поняття про ступінь інтеграції суспільних відносин, які регулюються даною галуззю. Розглядаючи їх зміст, В.Ш. Шайхатдинов зауважує, що вони включають в себе лише відносини по акумуляції фондів і управління ними, і по зближенню між собою [1]. Ці обставини мають важливе значення для виділення відносин по соціальному забезпеченню в самостійний предмет правового регулювання.

Все це пояснюється системністю суспільних відносин, так як практично кожна галузь не замикається на регулюванні якої-небудь однієї сфери суспільних відносин, забезпечуючи своїми специфічними засобами дію та інші сфери суспільних відносин [12, с. 17].

На думку М. Н. Перфильєва та Л. В. Орлової соціальними вважаються ті відносини, які пов'язані з:

- а) забезпеченням людини необхідними для життя засобами;
- б) розширеним відновленням людини як індивіда;
- в) розширеним відновленням людини як виробничої сили;
- г) залученням людини до історично-обумовленої системи суспільних відносин [13, с. 133].

Деякі автори з ними не погоджуються і стверджують, що не дивлячись на проникнення соціальних відносин в усі сфери нашого життя, вони проявляються головним чином у таких взаємопов'язаних площинах: підготовка до праці, побут, охорона здоров'я [14].

Вчені Ю. Є. Волков та З. З. Роговін стоять на позиції, що саме соціальні відносини надають соціальному забезпеченню специфічних рис, а тому різноманітні форми допомоги суспільства громадянам для задоволення їхніх життєвих потреб і називаються соціальним забезпеченням [15, с. 8]. А. К. Белих стверджує, що соціальними є відносини, які базуються на економіці країни [16, с. 27] М. І. Сетров, говорячи про соціальні відносини, зараховує задоволення особистих потреб за допомогою індивідуальної та соціальної форми розподілу фондів споживання.[17, с. 15].

На думку таких авторів, як В. С. Андреев та А. Д. Зайкін, відносини – це розподіл матеріальних цінностей у вигляді відповідних грошових виплат (пенсій і пільг), використання яких відбувається на розсуд тих, хто їх отримує. За цією ознакою відносини зі соціального забезпечення охоплюють пенсії, пільги по тимчасовій непрацездатності, вагітності та пологах, на дітей та ін.[4, с. 28].

На нашу думку, перед тим, як визначитися з предметом права соціального забезпечення, необхідно врахувати те, що означені відносини є одним із видів суспільних відносин, які обумовлюються економікою, політикою та іншими чинниками. Адже право соціального забезпечення регулює розподільні відносини.

Відносини зі соціального забезпечення, як і економічні, є частина групи відносин розподілу, куди входять відносини, зв'язані з розподілом продукту, який слугує для:

- а) задоволення загальних суспільних потреб;
- б) входять у необхідні індивідуальні потреби [13, 143].

Закономірності впливу економіки та політики на соціальне забезпечення поширюються через взаємозв'язок економічних і політичних відносин у структурі соціального забезпечення. Соціальна політика, частиною якої є соціальне забезпечення, розглядається в політичному аспекті та являє собою одну із найважливіших сторін державної політики, насамперед економічної. Посередником між соціальною функцією держави та економікою виступає політика, і одним з її проявів є соціальна політика як засіб прискорення економічного розвитку країни, підстава трудової та суспільно-політичної активності. Загалом соціальна політика виступає головним фактором політичної стабільності та нового буття в суспільстві. Проте це зовсім не означає, що відносини щодо соціального забезпечення мають абстрактний характер. Необхідно погодитись з більшістю вчених, що суспільні взаємозв'язки, які лежать в основі соціального забезпечення, мають передусім правовий прояв.

Предмет права соціального забезпечення охоплює загальні відносини, складені при розподілі матеріальних благ та послуг зі загальних фондів споживання через індивідуальну форму. Все це пояснюється тим, і на це слушно звернув увагу М. В. Молодцов, що соціальні відносини не замикаються в одній сфері, а є транскордонними [12, с. 17]. Разом з тим необхідно конкретно дослідити дані зв'язки з іншими групами суспільних відносин, для того щоб визначити їхню схожість.

На думку деяких вчених, відносини зі забезпечення робітників і службовців за рахунок коштів державного соціального страхування регулюються трудовим правом. Ядро предмету трудового права складають відносини суспільної організації праці, які склалися на основі власності [12, с. 34–35]. Ці відносини обумовлюють правовий статус особи, і якщо їх визначити досить легко, оскільки вони мають яскраво виражену специфіку, то зарахування до трудових інших груп суспільних відносин, на наш погляд, не завжди проходить на досить обґрунтованому науковому рівні.

У низці випадків вони обмежуються поясненням, що та чи інша група суспільних відносин передую суспільно-трудовим відносинам, сприяє виникненню або застосуванню, і тому може бути включена в предмет трудового права. До їх числа зараховують відносини з нагляду та контролю за охороною праці, виконанням законодавства про працю, розгляду трудових спорів та ін. [12, с. 36]. Не ставлячи під сумнів правильність включення в предмет трудового права перераховані вище

суспільні відносини, ми не можемо погодитися з тим, що до нього входять і відносини із забезпечення громадян пенсіями та іншою матеріальною допомогою. Ми поділяємо думку М. В. Молодцова, що відносини соціальної суспільної організації праці складаються із блоків відносин: використання, виробництва та розподілу робочої сили [12, с. 39].

Отже, вони лежать за межами предмета права соціального забезпечення. Також не варто ототожнювати відносини соціального забезпечення з відносинами про оплату праці, хоча одні та другі є розподільчими. За своєю природою вони є близькі, але не ідентичні: відносини оплати праці виникають за умови працездатності особи та внаслідок її діяльності, натомість соціальні відносини є результатом тимчасової або повної непрацездатності.

З адміністративними відносинами тісно пов'язані відносини соціального забезпечення професійних військових та працівників органів внутрішніх справ, адже тут простежується тісний зв'язок між їх забезпеченням та трудовим внеском, а також підпорядковується і залежить від органів відомчого управління.

Спірне питання про галузеву приналежність відносин соціального забезпечення членів колективних сільськогосподарських підприємств, оскільки деякі автори рахують їх частиною предмету аграрного права. На нашу думку, з цим неможливо погодитися, відносини по соціальному забезпеченню членів сільськогосподарських підприємств мають таку ж природу і фінансуються із тих же фондів, що й інших громадян, і саме головне, врегульовуються тим же самим законодавством. Соціальне забезпечення членів колективних сільськогосподарських підприємств, як слушно зауважує Г. С. Ісаков, виконує ті ж самі функції, що і соціальне забезпечення інших громадян [14].

Окремі автори, на наш погляд, безпідставно розширюють сферу соціального обслуговування. Наприклад, до соціального обслуговування зараховують експертизу працездатності та санаторно-курортне лікування. Нам видається, що це є видами медичного обслуговування, які перебувають за межами права соціального забезпечення. В предмет права соціального забезпечення, як і в предмет інших галузей права, входить значна кількість нематеріальних відносин. Вони сприяють виникненню і здійсненню матеріальних відносин, забезпечують їх нормальне функціонування.

Враховуючи наведене вище, В. Ш. Шайхатдинов визначає предмет права соціального забезпечення як систему майнових і тісно пов'язаних з ними інших суспільних відносин, що створюються громадянами та органами, які надають забезпечення, вони постають при реалізації громадянами свого конституційного права на матеріальне забезпечення, обслуговування зі суспільних фондів споживання в індивідуальній формі [1, с. 22].

Дослідник О. А. Красавчиков, розглядаючи предмет права соціального забезпечення, робить його компонентно-структурним дослідженням, яке включає в себе «виявлення різного роду об'єктивно взаємопов'язаних груп соціальних відносин, які є елементами структури даного соціально правового предмету» [18, с. 65].

На нашу думку, визначаючи структуру предмету права соціального забезпечення, необхідно зауважити, що на неї впливають умови виникнення та функціонування відносин по соціальному, а також стан об'єктів цих відносин. Історично так склалося, що в окреслених відносинах кожному юридичному факту відповідає конкретний тип відносин, з допомогою яких вони реалізуються, а звідси і формування різних за формою, але близьких за змістом, а тому взаємопов'язаних груп відносин, які в кінцевому результаті й складають предмет галузі права соціального забезпечення. В даному випадку можна погодитися з А. Д. Зайкіним, котрий стверджує, що сюди входять відносини щодо встановлення фактів, які мають юридичне значення для надання забезпечення, але не погодитися з його думкою, про причетність відносин щодо розгляду спорів [19, с. 39].

Зауважимо, що кожний з елементів структури предмета права соціального забезпечення складається з ряду взаємопов'язаних компонентів і має власну структуру. Так, наприклад, пенсійні відносини включають в себе відносини по забезпеченню пенсіями за віком, інвалідністю, у зв'язку з втратою годувальника та ін., мають внутрішню будову та інші елементи структури предмета права соціального забезпечення, які є тісно взаємопов'язані. Відтак, складається три види зв'язків:

- а) між відносинами, які входять в ядро предмету;

- б) між іншими відносинами, які складають предмет між відносинами,
- в) ті, які входять в обидві частини предмету галузі.

Взаємозв'язки різних видів суспільних відносин, обумовлені єдністю їх природи і виступають як генетичні. Тут державі необхідно здійснити лише організуючу діяльність, адже предмет будь-якої галузі права отримує юридичне закріплення у відповідних нормативних актах.

Висновки. В більшості галузей законодавства предмет безпосередньо відображається в главах, розділах та статтях відповідних кодифікованих нормативних актів. По-іншому склалися обставини в праві соціального забезпечення. На жаль, на сьогоднішній день в Україні кодифікація законодавства щодо соціального забезпечення не проведено на належному рівні, а тому предмет даної галузі нормативно закріплений в цілому ряді актів.

Виходячи з вище сказаного, ми пропонуємо наступне визначення предмету права соціального забезпечення: це сукупність (система) відносин, що торкаються сприяння життєдіяльної активності індивіда, підтримки людини після настання несприятливих обставин, а також надання державою належної допомоги та створення відповідних пільг. На жаль, у визначенні неможливо охопити всіх відносин, які опиняються під впливом норм права соціального забезпечення, адже динаміка життя вносить свої корективи, і обговорення конкретних відносин не входить в мету нашого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шайхатдинов В. Ш. Теоретические проблемы советского права социального обеспечения. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Специальность 12.00.05 «Трудовое право; Право социального обеспечения». Всесоюзный научно-исследовательский институт советского законодательства. М., 1985. 28 с. URL: <http://www.law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1239405>.
2. Батыгин К. С. Развитие основных форм социального обеспечения в светеновой Конституции СССР. *Советское гос. право*, 1979. № 3. С. 18–26.
3. Максимовский В. И. Управление социальным обеспечением в СССР. М.: Юридическая литература, 1974. 264 с.
4. Андреев В. С. Конституционные основы советского права социального обеспечения. *Вопросы теории и практики социального обеспечения*. М., 1978. С. 6–9.
5. Процевский А.И. Предмет советского трудового права. М: Юридическая литература, 1979. 223 с.
6. Симоненко Г. С. Конституционные формы социального обеспечения в СССР. *Советское гос.право*. 1979. №10. С.127–132.
7. Андреев В. С. О системе советского права социального обеспечения. *Вопросы социального обеспечения: сб. науч. Трудов / под ред. Я. М. Фогеля*. Вып. IX. 1976. С. 9–21.
8. Агашев Д. В. О понятии и структуре организационно-правовой формы в контексте системы отрасли права социального обеспечения. *Вестник Томского государственного университета*. Право, 2014. № 3 (13). С. 89–103. URL: <http://journals.tsu.ru/uploads/import/1078/files/13-089.pdf>.
9. Кузьмина Т. Н. Советское право социального обеспечения. Саратов:Изд. Саратовского ун-та, 1982. 127 с.
10. Гушин И. В. Советское право социального обеспечения: вопросы теории. Мн.: Наука и техника, 1982. 176 с.
11. Полупанов М.Л. Теоретические проблемы общей части науки советского права социального обеспечения: автореф. дис. .. канд. юрид. наук. М., 1969. 21 с.
12. Молодцов М. В. Система советского трудового права и система законодательства о труде. М. : Юрид. лит., 1985. 175 с. URL: <https://search.rsl.ru/ru/record/01001258161>.
13. Перфильев М. Н., Орлова Л. В. Социальные отношения. Методологические проблемы исследования. Л. : Наука, 1973. 165 с. URL: <http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1140061>.
14. Благодир, А. Л. Система права социального обеспечения: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Специальность 12.00.05 «Трудовое право ; Право социального обеспечения». М., 2014. 50 с. URL: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1580201>.
15. Волков Ю. Э., Роговин В. З. Вопросы социальной политики. М. : Политиздат, 1981. 286 с.
16. Белих А. К. Развитой социализм: сущность и закономерности. Л.: Лениздат, 1982. 183 с.
17. Сетров М. И. Основа функциональной теории организации (философский очерк). Л.: Наука, 1972. 164 с.
18. Красавчиков О. А. Система права и система законодательства (общественно-правовой аспект). *Правоведение*, 1975. № 2. С. 62–71. URL: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1135857>.
19. Советское право

соціального забезпечення: учеб. пособ. / Егоров А. Н., Зайкин А. Д., Иванова Р. И., Коняхин Л. Г., и др.; под ред.: Зайкин А. Д. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982. 264 с. URL:<http://lawlibrary.ru/izdanie5192.html>.

REFERENCES

1. Shaikhatdynov V. Sh. *Teoretycheskiye problemy sovetskogo prava sotsialnoho obespecheniya*. [Theoretical problems of the Soviet social security law]: Avtoreferat dySSERTatsyy na soyskanye uchenoi stepeny doktora yurydycheskykh nauk. Spetsyalnost 12.00.05 «Trudovoe pravo ; Pravo sotsialnoho obespecheniya». Vsesoiuznyi nauchno-ysledovatelskiy institut sovetskogo zakonodatelstva. M., 1985. 28 p. URL: <http://www.law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1239405>.
2. Ватыгун К. С. *Razvitye osnovnykh form sotsialnoho obespecheniya v svetenoй Konstyutsyy SSSR* [The development of the main forms of social security in the luminous Constitution of the USSR]. Sovetskoehos.pravo,1979. No. 3. P. 18–26.
3. Maksymovskiy V.Y. *Upravlenye sotsyalnym obespechenyem v SSSR* [Social Security Management in the USSR]. M.: Iurydycheskaia lyteratura, 1974. 264 p.
4. Andreev V.S. *Konstyutsyonnyye osnovy sovetskogo prava sotsialnoho obespecheniya* [Constitutional foundations of Soviet social security law]. Voprosy teoryy y praktyky sotsialnoho obespecheniya. M., 1978. P. 6–9.
5. Protsevskiy A. Y. *Predmet sovetskogo trudovoho prava*. [The subject of Soviet labor law]. M.: Yurydycheskaia lyteratura,1979. 223 p.
6. Symonenko H. S. *Konstyutsyonnyye formy sotsialnoho obespecheniya v SSSR* [The constitutional forms of social security in the USSR]. Sovetskoehos.pravo. 1979. No. 10. P.127–132.
7. Adreev V. S. *O systeme sovetskogo prava sotsialnoho obespecheniya* [On the system of Soviet social security law]. Voprosy sotsialnoho obespecheniya: sb. nauch. Trudov / Pod red. Ya. M. Fohelia. Vyp. IKh. 1976. P. 9–21.
8. Ahashev D. V. *O poniatyy y strukture orhanyzatsyonno-pravovoi formy v kontekste systemy otrasly prava sotsialnoho obespecheniya*. [On the concept and structure of the legal form in the context of the system of the branch of the law of social security]. Vestnyk Tomskoho hosudarstvennoho unyversyteta. Pravo, 2014. No. 3 (13). P. 89–103. URL: <http://journals.tsu.ru/uploads/import/1078/files/13-089.pdf>.
9. Kuzmyna T. N. *Sovetskoe pravo sotsialnoho obespecheniya* [Soviet Social Security Law: Theory Issues]. Saratov: Yzd. Saratovskoho un-ta., 1982. 127 p.
10. Hushchyn Y. V. *Sovetskoe pravo sotsialnoho obespecheniya: voprosy teoryy*. [Soviet Social Security Law: Theory Issues]. Mn.: Nauka y tekhnika, 1982. 176 p.
11. Polupanov M. L. *Teoretycheskiye problemy obshchei chasty nauky sovetskogo prava sotsialnoho obespecheniya*. [Theoretical problems of the general part of the science of Soviet social security law.]: Avtoref. dys. .. kand. yuryd. nauk. M., 1969. 21 p.
12. Molodtsov M. V. *Systema sovetskogo trudovoho prava y systema zakonodatelstva o trude* [The system of Soviet labor law and the system of labor legislation.]. M. : Yuryd. lyt., 1985. 175 p. URL:<https://search.rsl.ru/ru/record/01001258161>.
13. Perfylyev M. N., Orlova L. V. *Sotsyalnyye otnosheniya. Metodologicheskiye problemy yssledovaniya* [Social relations Methodological problems of research.]. L. : Nauka, 1973. 165 p. URL:<http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1140061>.
14. Blahodyr, A. L.. *Systema prava sotsyalnoho obespecheniya* [Social security law system]: avtoreferat dySSERTatsyy na soyskanye uchenoi stepeny doktora yurydycheskykh nauk. Spetsyalnost 12.00.05 «Trudovoe pravo ; Pravo sotsialnoho obespecheniya». M., 2014. 50 p. URL: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1580201>.
15. Volkov U. Э., Rohovyn V. Z. *Voprosy sotsyalnoi polytyky* [Social Policy Issues]. M. : Polytyzdat, 1981. 286 p.
16. Belykh A. K. *Razvytoi sotsyalyzm: sushchnost y zakonmernosty* [Developed socialism: the essence and laws]. L.: Lenyzdat, 1982. 183 p.
17. Setrov M. Y. *Osnova funktsionalnoi teoryy orhanyzatsyy (fylosofskiy ocherk)*. [The basis of the functional organization theory (philosophical essay)] L.: Nauka, 1972.164 p.
18. Krasavchykov O. A. *Systema prava y systema zanonodatelstva (obshchestvenno-pravovoi aspekt)*. [The system of law and the system of coddng (social and legal aspect).] Pravovedeniye, 1975. No. 2. S. 62–71. URL: <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1135857>.
19. *Sovetskoe pravo sotsialnoho obespecheniya*. [Soviet social security law] Uchebnoe posobyе / Ehorov A. N., Zaikyn A. D., Yvanova R. Y., Koniakhyn L. H., y dr.; Pod red.: Zaikyn A. D. M.: Yzd-vo Mosk. un-ta, 1982. 264 p. URL:<http://lawlibrary.ru/izdanie5192.html>.

Дата надходження:17.01.2019 р.